

Kees Schaepman

Soldaten van God

**De Nederlandse strijders
in het leger van de paus**

WALBURGERS

Afbeelding omslag: Vaandel van de zoeavenbroederschap Haarlem.
Museum Catharijneconvent Utrecht
Ontwerp omslag en binnenwerk: Charlotte Fischer

© 2021 Kees Schaepman, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen
© 2021 p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen
www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Er is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen.

Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

isbn 9789462497528
e-isbn 9789462497535
nur 680

Inhoud

Voorwoord	9
Inleiding	13
Een vergeten oorlog	
Hoofdstuk 1. Het herstel van het ancien régime	22
Het Wener Congres	
Een nieuwe paus	
Hoofdstuk 2. ‘Een vloek over het oppervlak der aarde’	28
Aanslagen en revoluties	
Het keerpunt 1848	
De Romeinse Republiek	
De opmars van de duizend roodhemden	
Hoofdstuk 3. Het schaakspel van premier Cavour	38
La perla d’Italia	
Een gok van alles of niets	
De Tirailleurs Franco-Belges	
Een historische ontmoeting	
Hoofdstuk 4. De afscheiding van België	53
‘Liever sterven dan ongelukkig blijven’	
Jan van Speijk de lucht in	
De ommezwaai van koning Willem II	
De Aprilbeweging	

Hoofdstuk 5. De werving van strijders voor het geloof	63
De onvermoeibare pater De Kruyf	
Het ‘Instituut Saint-Louis’	
Hoofdstuk 6. Een onbetrouwbare bondgenoot	73
Het korps Pauselijke Zoeaven	
De helden van Albano	
De Septemberconventie	
Hoofdstuk 7. Een ontsnapping van het eiland Caprera	84
Op patrouille	
De eerste martelaar voor de heilige zaak	
Een onderdrukte rebellie	
Hoofdstuk 8. ‘Waarlijk het leger van God’	94
De slag bij Mentana	
Hoofdstuk 9. Een affront tegen pater De Kruijf	99
Een erevaandel voor de zoeaven	
Onbillijkheden	
Hoofdstuk 10. De gevangene van het Vaticaan	106
De onfeilbare paus	
Opmars naar Rome	
De paus is bedelaar!	

Hoofdstuk 11. De thuiskomst	116
In vreemde krijgsdienst	
Een financieel debacle	
Hoofdstuk 12. Op zoek naar nieuwe slagvelden	123
Koele doodsverachting	
De Carlistische Zouaven	
De Algemeene Nederlandsche Zouavenbond	
Hoofdstuk 13. Afschuw, verontwaardiging en angst	130
De stoomboot uit Spanje	
De staatsgreep van Franco	
Gevaar voor de nationale veiligheid	
Hoofdstuk 14. De strijd voor een nieuwe samenleving	136
Verdachte groepen	
Een nacht vol verschrikkingen	
Noten	149
Geraadpleegde literatuur	159
Register	162

Voorwoord

Ruim anderhalve eeuw geleden reisden duizenden katholieke vrijwilligers naar Rome om het Patrimonium Petri – het Erfgoed van Petrus – te verdedigen tegen de troepen van de Italiaanse koning Victor Emanuel II. Zijn regering beschouwde de Kerkelijke Staat waarover paus Pius IX als soeverein vorst regeerde als een obstakel op weg naar de eenwording van Italië, het *Risorgimento*.

Katholiek Nederland leefde intens mee met die strijd in een ver verwijderd land. Giften voor de paus stroomden binnen, dagbladen als *De Tijd* en het weekblad *Katholieke Illustratie* volgden de krijgsverrichtingen op de voet en diepgelovige jongeren bleken bereid hun leven als martelaar te offeren. Met meer dan drieduizend Romegangers leverde Nederland daardoor verreweg het grootste aandeel in het vrijwilligerskorps van het pauselijk leger.

Dit boek gaat over deze Nederlandse vrijwilligers en de strijd die voorafging aan de ondergang van de Kerkelijke Staat in 1870 – een geschiedenis die begint met de val van keizer Napoleon, gevolgd door het Congres van Wenen en de opkomst van nationalistische bewegingen.

Citaten uit kranten, boeken en brieven heb ik in de oorspronkelijke spelling laten staan, tenzij het om vertalingen ging, bijvoorbeeld van pauselijke brieven. Voor Italiaanse plaatsnamen is steeds de oude spelling gebruikt, om verwarring te voorkomen tussen citaten en mijn tekst.

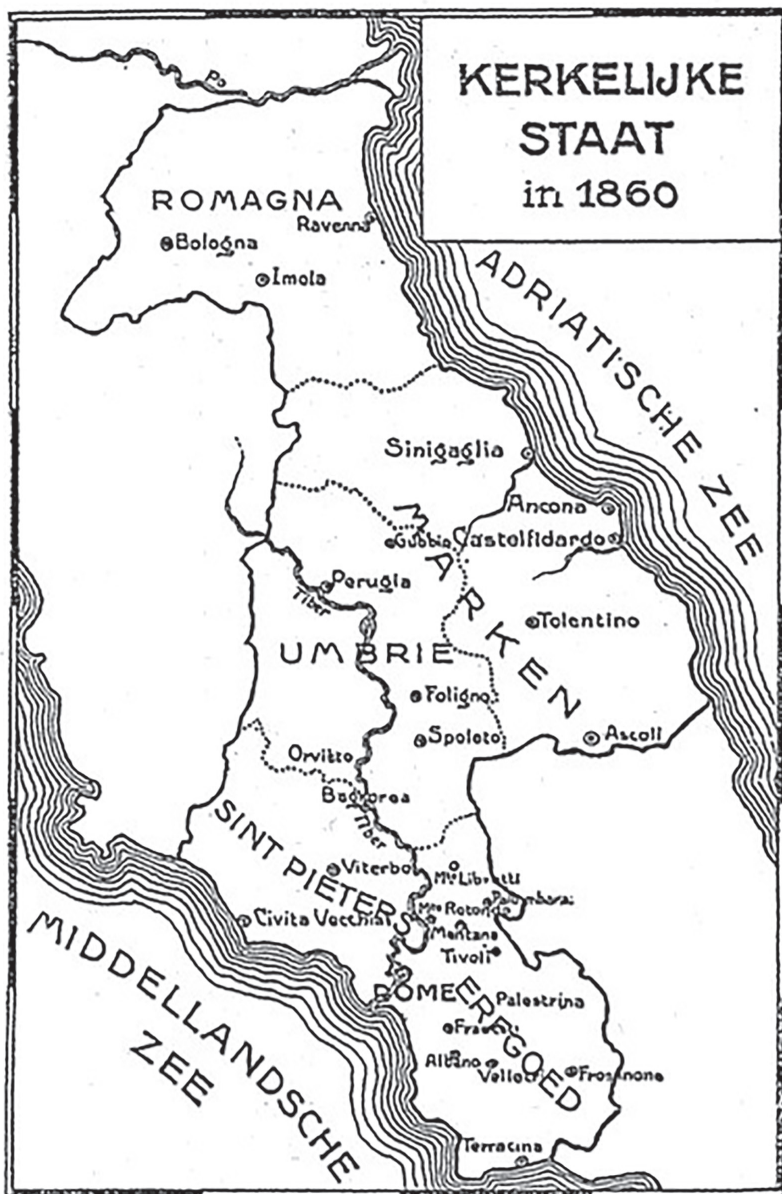
De betrokkenheid van Nederlandse katholieken bij de gebeurtenissen in Italië viel samen met hun emancipatiestrijd na eeuwenlange achterstelling. Bij de behandeling van dit opkomende katholieke zelfbewustzijn wordt ook aandacht besteed aan enkele personen met dezelfde familienaam als de mijne. Andreas Ignatius Schaeapman was van 1868 tot 1882 aartsbisschop van Utrecht. De priester Herman Schaeapman gold als een inspirerend redenaar en dichter en speelde in de Tweede Kamer een

belangrijke politieke rol. Tot mijn verrassing kwam ik bij mijn research ook een Zwolse achterneef tegen die als vrijwilliger in het pauselijk leger diende.

Mochten er lezers zijn die menen dat ik mijn roomse familieleden al te nadrukkelijk voor het voetlicht plaats, dan bied ik hiervoor bij voorbaat mijn excuses aan. Over mijn katholieke achtergrond, mijn afzetten daartegen en mijn blijvende fascinatie voor de katholieke cultuur schreef ik eerder het boek *Afgedwaald*, waarin, gezien de reacties, velen met een vergelijkbare opvoeding zich herkenden. Geen zee kan het wijwater van de doop ooit wegwassen.

Bij het schrijven van dit boek heb ik veel steun gehad aan de adviezen van emeritus hoogleraar vaderlandse geschiedenis Jan Bank en van auteur en historicus Ad van Liempt. Simon Minks, advocaat-generaal bij het parket Den Haag gespecialiseerd in oorlogsmisdrijven en terrorisme, gaf mij op persoonlijke titel nuttige suggesties en juridische tips, vooral bij het laatste hoofdstuk. Mijn oud-collega bij *Vrij Nederland* Piet Piryns las het manuscript zorgvuldig door, haalde fouten eruit en behoedde mij voor onnauwkeurigheden. Mochten die onverhoopt toch aan zijn alziend oog zijn ontsnapt, dan blijf ik daar natuurlijk zelf verantwoordelijk voor. Walburg Pers, met name mijn redacteur May Meurs, dank ik voor de ondersteuning bij het tot stand komen van dit boek.

Inleiding

Een vergeten oorlog

Pieter Janszoon Jong was een eenvoudige boerenzoon uit Lutjebroek. Hij was 25 jaar oud, een reus van een kerel, toen hij op zondag 13 oktober 1867 ver van huis sneuvelde als soldaat van paus Pius IX bij een gevecht tegen een vijandelijke overmacht in het bergstadje Monte Libretti ten noordoosten van Rome. Om hem heen lagen de lijken van veertien vijanden van de Kerkelijke Staat, die destijds de eenwording van Italië in de ogen van nationalisten belemmerde. Toen na een stormloop de ruimte ontbrak om zijn tegenstanders met een bajonetsteek uit te schakelen, had Pieter hen, de een na de ander, met de kolf van zijn geweer de kop ingeslagen tot hij zelf, buiten adem en moegestreden, neerzeeg, waarna zijn tegenstanders zich op hem stortten. Toen zijn ontzielde lichaam na de slag werd gevonden, telde het dertien diepe steekwonden. Pieter Jong werd postuum een bekende Nederlander. Katholieke boekhandels adverteerden met 'Het zeer gelijkend Portret van Pieter Janszoon Jong, van Lutjebroek, die den heldendood gestorven is op het slagveld te Monte Libretti'.¹ Vanaf de kansel en op jaarmarkten werd de gevallen strijder eer betoond. 'Lees dit', stond in dwingende, vette letters in de *Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche Courant* van 4 december 1868 boven een annonce van het Théâtre de Nouveauté dat in Den Bosch zijn tenten had opgeslagen. De advertentie vroeg aandacht voor het vele 'schoons en edels' dat het bezoekers van de kermis te bieden had, zoals uitbeeldingen van 'het gevecht bij Monte Libretti en de heldendood van Pieter Jong van Lutjebroek'.

De West-Friese held diende bij de Pauselijke Zoeaven, een vrijwilligerseenheid die haar naam ontleende aan een infanteriekorps van het Franse koloniale leger dat werd gerekruteerd uit leden van een Berber-